

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗЯХ

УДК 351.72

Проф. Г.І. Башиянтин¹, д-р екон. наук;доц. Ю.І. Турянський², канд. екон. наук; доц. О.І. Дунас³, канд. юрид. наук

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ КООПЕРАТИВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто лібералізаційну ефективність економічних систем. Дослідження проведено з позицій впливу масштабів лібералізації на кооперативний сектор національної мікроекономічної системи. На основі аналізу процесів лібералізації у досліджуваному секторі національної економіки на перший план виходить виявлення характеру впливу так званих екзо- і ендолібералізаційних процесів на ефективність функціонування кооперативних систем. Визначено величини (на загальнометодологічному рівні) такого параметра, як організаційно-економічний ефект лібералізації.

Ключові слова: лібералізація, кооперативний сектор, економічні витрати, макро-економічна система.

Постановка проблеми. Вибір кооперативних систем як предмета чи об'єкта аналізу лібералізаційних процесів обумовлений такими обставинами. По-перше, кооперативні системи за своєю соціально-економічною природою мають двоїтий характер: з одного боку, вони виступають як системи соціалістичного (суспільного, державного інакше), а з іншого – як системи капіталістичного (приватного інакше) порядку. А, по-друге, кооперативні системи – це той тип економічних систем, в яких внутрішня лібералізація (далі ми позначимо її як ендолібералізація) поєднується за певних, звичайно, умов із зовнішньою лібералізацією (екзолібералізацією). У перехідних економіках такого двоїстого характеру (як з боку соціально-економічної основи, так і з боку ступеня їх демократизації) поступово набувають й інші некооперативні системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних і російських учених, які досліджують ефективність лібералізації економічних систем, можна виділити роботи О. Архіреєва, А. Гриценка, В. Свтушевського, Ю. Зайцева, А. Задой, І. Малого, О. Мельника, В. Новицького, В. Тарасевича, В. Якубенка та інших.

Мета дослідження. Метою цієї роботи є аналіз ефективності лібералізації економічних систем кооперативного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу. Детальніший аналіз впливу лібералізації на результативність функціонування економічних систем проведемо на основі такого специфічного типу систем, як кооперативні. Завдання цього дослідження вимагають виявити, до якого типу економічних систем, якщо їх оцінювати з позицій масштабів початкової лібералізації, слід віднести сучасні кооперативні

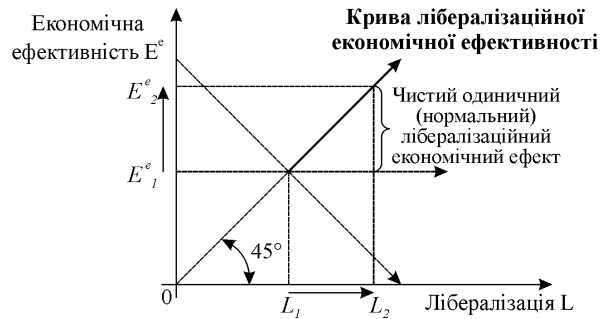
системи, зокрема у такій специфічній галузі кооперативної сфери національної мікроекономічної системи, як споживча кооперація. На нашу думку, типологізація кооперативних систем з позицій ступеня їх лібералізації повинна відбуватися з урахуванням їх історичної специфіки і тих особливостей, які вони мають: по-перше, в класичній ринковій економіці (сучасних розвинених економіках найрозвиненіших країн Заходу), по-друге, в адміністративній економіці (економіках країн СНД та інших сучасних постсоціалістичних країн у соціалістичний період їх розвитку), по-третє, в перехідних економіках від адміністративних до змішаних ринкових [4, с. 47].

У розвинених класичних ринкових економіках більшості найрозвиненіших країн Заходу, особливо тих, де міцні ліберальні економічні традиції і панує ідеологія економічних і громадянських свобод (США, країн Європейського Союзу і деякі інші держави сучасності), кооперативні економічні системи переважно можуть бути кваліфіковані або як квазілібералізовані, або як власне лібералізовані. Їх, поза сумнівом, не можна розглядати як гіперлібералізовані, оскільки кооперація і кооперативна економічна система у країнах Заходу розвиваються в умовах певного державного захисту, державної підтримки і державного регулювання. Причому цей захист має не проконкурентний, а промонополістичний характер (державна намагається будь-що підтримати систему кооперації, вберегти її від руйнівної сили конкуренції; у чистих конкурентних умовах система кооперації не змогла би "вижити"). Така промонополістична і певною мірою антиконкурентна політика щодо кооперативного сектору національної мікроекономічної системи значно погіршує чи знижує результативність функціонування національної мікроекономічної системи загалом, хоча позитивно впливає на результативність функціонування певних кооперативних систем. Однак держава йде на формування цих недоотриманих вигод від абсолютної лібералізації кооперативної економічної системи, бо економічної втрати (недоотримані вигоди), що формуються внаслідок промонополістичного регулювання кооперативного сектору національної економіки, перебиваються реальними вигодами соціального і соціально-духовного плану [5, с. 92].

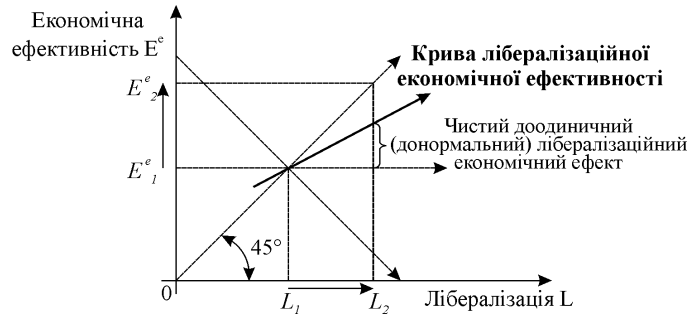
Якщо врахувати, що сучасні кооперативні системи квазілібералізовані, то їх подальша лібералізація може ще призвести до формування позитивного економічного ефекту, однак цей ефект (посилення державного регулювання промонополістичного характеру) буде вже не такий значний, яким би був при лібералізації абсолютно нелібералізованих кооперативних економічних систем. Є певні підстави вважати, що чистий лібералізаційний економічний ефект від подальшої лібералізації квазілібералізованих кооперативних систем за своєю диференціальною величиною є доодичним, або, в кращому випадку, одиничним (нормальним чи донормальним) (рис. 1, 2). Це означає, що квазілібералізаційна кооперативна економічна система ще достатньо чутлива до зміни рівня (посилення) лібералізації, однак ця чутливість поступово втрачається і вона в потенції (за деякий період часу, в найближчій перспективі) стає системою з незначною лібералізаційною еластичністю. Квазілібералізовані кооперативні економічні системи – це, зазвичай, системи з одиничним або доодичним чистим лібералізаційним економічним ефектом. Це означає, що їх подальша лібераліза-

¹ Львівська КА;² НУ державної податкової служби України;³ Львівський НУ ім. Івана Франка

ція економічно допустима і вона ще не призводить до формування негативних економічних наслідків.

Рис. 1. Формування одиничного (нормального) чистого лібералізаційного економічного ефекту в процесі лібералізації квазілібералізованих кооперативних економічних систем (варіант чистої екстенсифікації)

Рис. 2. Формування доодіничного (донормального) чистого лібералізаційного економічного ефекту в процесі лібералізації квазілібералізованих кооперативних економічних систем (варіант чистої екстенсифікації)

Зауважимо, що можливі два напрями і, відповідно, два типи лібералізації кооперативних систем [6, с. 412].

По-перше, це зовнішня лібералізація, яку проводить держава. Полягає вона у зниженні рівня промонопольного державного регулювання кооперативного сектору економіки. Така зовнішня лібералізація (екзолібералізація) за певних умов – невідгнуда для конкретних кооперативних систем, оскільки вона втягує їх в чисте конкурентне середовище, а внаслідок того, що на кооперативних підприємствах формується незначний ефект масштабу, вони можуть не витримати чистої конкурентної боротьби з некооперативним сектором національної мікроекономічної системи і "згорнути" свою діяльність. Таке звуження кооперативного сектору національної економіки внаслідок "згорання" системи її державного регулювання (точніше, державного захисту і державної підтримки) часто притаманне розвиненим економікам країн Заходу. Однак воно, на щастя, не стабільне, оскільки антимонопольна політика держави щодо кооперативного сектору економіки дуже швидко змінюється на промонопольничу, що дає змогу системі кооперації, як одній із найважливіших форм господарювання, зберегтися.

По-друге, це внутрішня лібералізація кооперативних систем (інакше – ендолібералізація) чи їх самолібералізація. Кооперативні економічні системи з позицій інтенсивності їх внутрішньої лібералізації за своєю природою абсолютно лібералізовані, зі стійкими демократичними традиціями як у сфері виробництва, так і у сфері розподілу і використання грошових доходів. Такі абсолютно ендолібералізовані економічні системи, як правило, досить низькоефективні в суто економічному плані, особливо в короткотривалому ринковому періоді. Економічна ефективність таких систем дещо підвищується в довготривалому ринковому періоді, але досить незначно, їх лібералізаційна еластичність нульова (економічна ефективність ніяк не реагує на зміну рівня лібералізації) і лише в гіпердовготривалому періоді даний тип економічних систем уже починає підвищувати результативність свого функціонування. Пояснюється це тим, що внутрішня самолібералізація позитивно впливає на інтелектуальну сферу, яка починає "спрацьовувати" ефективно економічно лише в гіпердовготривалому ринковому періоді. Однак абсолютно ендолібералізовані системи – високоефективні соціально і особливо інтелектуально-духовно. Саме в цьому і полягає одна з найбільших переваг кооперативних економічних систем. Вони внутрішньо найбільш лібералізовані і за цим параметром перевищують всі інші некооперативні системи (зокрема альтернативні кооперативним системам). Щодо них усі інші економічні системи є лише квазіендолібералізовані або навіть ендоцентралізовані (абсолютно нелібералізовані) [1, с. 320].

Якщо порівнювати вказані три типи економічних систем за параметром їх економічної ефективності і її зміни, можна сформулювати такі висновки. Абсолютно лібералізовані системи економічно низькоефективні, тобто рівень масштабної еластичності їх економічної ефективності близький до нуля, що означає, що в умовах зростання обсягів виробництва чи іншої діяльності рівень економічної ефективності або зовсім не зростає, або дуже слабо зростає. У першому випадку крива чистої масштабної економічної ефективності буде горизонтальною, а в другому – майже горизонтальною. Однак вони достатньо ефективні в соціальному плані і особливо в інтелектуальному (духовно-інтелектуальному). Їх масштабна соціальна ефективність вже має явну тенденцію до зростання. Ще більшу тенденцію до зростання має духовна масштабна ефективність функціонування таких систем. Така висока (навіть гіпервисока) соціальна і духовна ефективність функціонування абсолютно ендолібералізованих кооперативних систем не може не призвести і до зростання рівня їх власне економічної ефективності. Однак це зростання ще ніяк не проявляється у короткотривалому ринковому періоді. Соціальні і особливо інтелектуальні сфери кооперативних систем є надто інерційні і слабобільні, щоб проявитися в економічному плані досить швидко. Інакше кажучи, економічна трансформація (так ми умовно назовемо цей процес) соціального і духовного може відбуватися через досить значний проміжок часу, тобто у довготривалому або навіть гіпердовготривалому (чи навіть за його межами метагіпердовготривалому) ринковому періоді. Це дає підстави вважати, що у довготривалому ринковому періоді масштабна економічна ефективність абсолютно ендолібералізованих кооперативних систем може вже зростати: спочатку повільно, а потім – навіть швидко. Однак ці ефекти абсолютно ендолібералізованих кооперативних економічних систем – відда-

лені у часі, тому вони не завжди помітні. А тому дуже часто деякі кооперативні керівники намагаються проводити політику "згоргання" внутрішньої лібералізації кооперативних систем, політику деендололібералізації. Це не тільки неефективно в більш віддаленій перспективі, але й суперечить основним принципам Міжнародного Кооперативного Альянсу (МКА), одним із яких є принцип всебічної внутрішньої демократизації економічного і політичного життя в кооперативних організаціях. Внутрішня делібералізація кооперативних економічних систем, на відміну від зовнішньої, майже завжди є негативна.

Другий тип – це квазіендололібералізовані кооперативні економічні системи, які характерні для постсоціалістичних (перехідних) економік. Особливістю таких систем є те, що їх внутрішні економічні свободи дещо обмежені і це вже певною мірою централізовані системи чи, точніше, квазіцентралізовані (квазіендоцентралізовані). Якщо на побутовому рівні описувати внутрішню економічну діяльність таких систем, можна сказати, що це системи, в яких значна частина економічних дій регламентується з єдиного центру. На відміну від абсолютно ендололібералізованих, їх економічна ефективність в короткотривалому ринковому періоді значна, в усякому разі вона має тенденцію до зростання, а не до зниження. Як відбувається це зростання (детенсивно, екстенсивно чи інтенсивно) – це вже проблема конкретного аналізу конкретних кооперативних систем вказаного типу. Однак, у довготривалому ринковому періоді і особливо в гіпердовготривалому економічна ефективність (диференціального порядку) спочатку стабілізується а потім може навіть почати і знижуватися. Такий характер зміни рівня економічної ефективності зумовлений, на нашу думку, соціальною і інтелектуальною деградацією цих систем, формуванням негативного соціального і інтелектуального ефектів, які не можуть з часом трансформуватися у позитивний економічний ефект. У таких кооперативних системах діє ефект соціального і духовного гальмування економічного розвитку (так ми його умовно позначимо). Квазіендоцентралізована кооперативна економічна система не дає можливості повністю розгорнути соціальні і духовні потенції людини, вона цю потенцію обмежує, що негативно починає впливати на економічну результативність функціонування таких систем [2, с. 140].

Ще негативніше, ніж квазіендололібералізовані (квазіендо-централізовані) кооперативні системи на розвиток соціальної і духовної потенції людини впливають ендоцентралізовані кооперативні системи чи, інакше, абсолютно ендололібералізовані кооперативні системи. Такий тип кооперативних систем панував недавно у вітчизняній економіці (і національних економіках інших країн СНД і так званих соціалістичних країн Східної Європи) в адміністративний період її розвитку. Більшість вітчизняних кооперативних систем за характером внутрішньої лібералізації (точніше, співвідношення лібералізації і централізації) були саме ендоцентралізованими системами. Ці системи досить високоефективні у короткотривалому ринковому періоді (якщо, звичайно, насамперед враховувати їх економічну ефективність, а не соціальну чи духовну), за цим параметром вони перевищують квазіендололібералізовані і особливо абсолютно ендололібералізовані системи [4, с. 167].

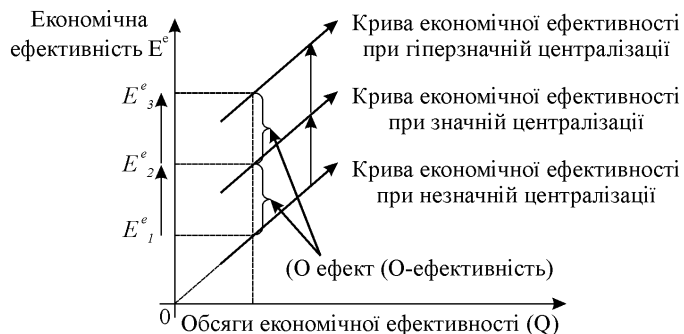
Ця різниця в рівнях економічної ефективності функціонування зазначених типів кооперативних економічних систем у короткотривалому ринковому

періоді обумовлена, передусім, формуванням так званого організаційного – економічного ефекту (О-ефективності). Найбільшу О-ефективність мають у короткотривалому ринковому періоді саме інтенсивно (значно, гіперзначно, помірно) централізовані системи, а найменшу – інтенсивно лібералізовані (внутрішньо). Однак цей О-ефект поступово зникає, або навіть трансформується в "мінус"-О-ефект, у довготривалому і, особливо, гіпердовготривалому ринковому періоді. Тобто дія цього О-ефекту в довготривалому і особливо гіпердовготривалому ринкових періодах не тільки не послаблюється, але й дуже часто "перекривається" негативним зворотнім соціальним і духовним ефектами. Чим централізованішими (внутрішньо) є певні економічні системи, тим більше вони обмежують розвиток соціальних і духовних якостей людини, тим більше вони перешкоджають трансформації соціальної і духовної потенції людини в економічну, обмежуючи цим ефективність власне економічного розвитку. Але цей зворотній негативний соціальний і духовний ефект (мінус-S і D-ефекти) проявляється за значного лагу часу і він часто малопомітний для звичайної людини (навіть висококваліфікованого керівника). Тому панує пересічна думка, що будь-яке посилення адміністративної дисципліни (внутрішньої централізації тощо) – це дуже ефективний засіб для підвищення рівня економічної ефективності функціонування певної економічної системи.

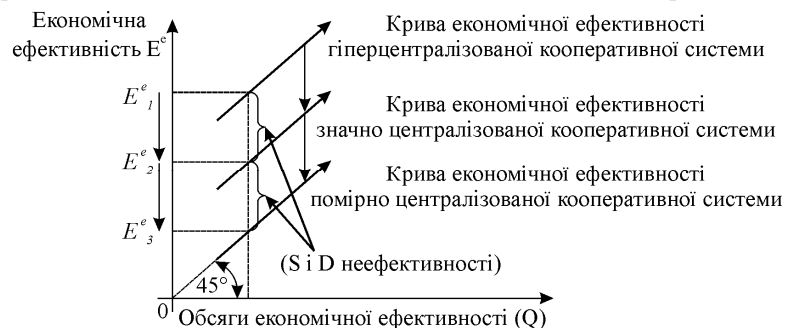
Така точка зору – продукт економічної короткозорості: ми бачимо економічні наслідки певного процесу лише на "короткій" дистанції", і не бачимо тих наслідків, які проявляються в найближчій або відносно віддаленій перспективі. Посилюючи внутрішню централізацію, ми досягаємо значного економічного ефекту (навіть коли обсяги діяльності незмінні, тобто цей ефект вже не має масштабного походження) у короткотривалому періоді. Однак одночасно у віддаленому ринковому періоді формується зворотній соціальний і духовний ефект (S- і D-неефективність), що може не тільки нейтралізувати D-дефект централізації, але й "перекрити" його: рівень економічної ефективності не тільки "повертається" у початкове положення (це відбувається, як правило, у довготривалому ринковому періоді), але й знижується відносно початкового рівня (це спостерігаємо у гіпердовготривалому ринковому періоді) (рис. 3-5) [3, с. 140].

О-ефективність, що формується в кооперативних економічних системах внаслідок посилення в них внутрішньої централізації в короткотривалому ринковому періоді або повністю, або надповно нейтралізується S і D-неефективністю, що формується вже в довготривалому і особливо гіпердовготривалому ринковому періоді. Внаслідок цього масштабна економічна ефективність не тільки не зростає, але й не знижується.

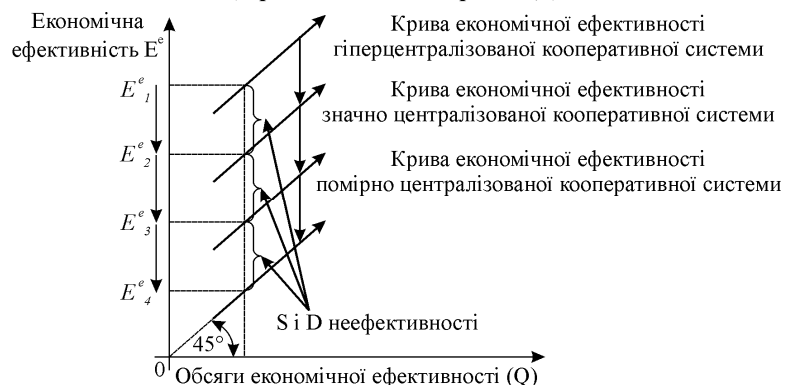
Цього зворотного негативного впливу централізації (посилення ендоцентралізації) на економічний розвиток дуже часто не зауважують не тільки господарники, практики, керівники різного рівня, але й економісти-теоретики, особливо антиліберальних і про-соціалістичних поглядів. Вони часто абсолютизують найближчі позитивні економічні ефекти централізації і не помічають зворотного негативного впливу S- і D-неефективності на рівень економічної ефективності функціонування певних економічних систем.

Рис. 3. Формування O-ефекту внаслідок посилення ендоцентрлізації кооперативних економічних систем у короткотривалому ринковому періоді (варіант екстенсивної масштабної еластичності економічної ефективності)

Рис. 4. Нейтрлізація (повна) O-ефекту ендоцентрлізованих кооперативних економічних систем внаслідок формування S- i D-неефективності і її зворотнього впливу на рівень економічної ефективності в довготривалому ринковому періоді (варіант повної нейтрлізації)

Рис. 5. Надповна (надлишкова) нейтрлізація O-ефекту ендоцентрлізованих економічних систем внаслідок формування S- i D-неефективності і її зворотнього впливу на рівень економічної ефективності в гіпердовготривалому ринковому періоді (варіант надповної нейтрлізації)

Це дає підстави кваліфікувати соціалістичну економічну теорію (економічну теорію адміністративних систем) як функціональну (в даному аспекті і в даному відношенні) економічну теорію, метою якої не є дослідження економічних процесів за межами короткотривалого ринкового періоду.

Висновки. Отже, просоціалістичні і антиліберальні економічні концепції та економічні теорії не можна кваліфікувати як абсолютно невірні, помилкові, як це роблять противники і опоненти вказаних теорій. Вони, зрозуміло, відповідають дійсності і більш-менш правильно її відображають, але лише за певних умов, а саме: коли економічна ефективність центрлізації (ендоцентрлізації) чи делібералізації досліджується лише з позицій її найближчих економічних ефектів, а не віддалених чи гіпервіддалених. Віддалені і особливо гіпервіддалені економічні ефекти ендоцентрлізації, як правило, негативні внаслідок формування S- і D-неефективності, що по лінії зворотнього зв'язку у довготривалому і, особливо, гіпердовготривалому ринковому періодах негативно впливає на економічну ефективність функціонування вказаного типу економічних систем. Варто зазначити, що так звані соціалістичні теорії – це теорії центрлізованих (адміністративних) систем зовнішнього порядку, тобто такі, що формуються і розвиваються в умовах повної (тотальної) державної центрлізації екзопорядку.

Література

1. Башнянин Г.І. Ефективність капіталізації і лібералізації економічних систем в умовах ринкової транзакції: методологічні проблеми метрологічного аналізу / Г.І. Башнянин, Ю.І. Турянський. – Львів : Вид-во ЛКА, 2008. – 480 с.
2. Башнянин Г.І. Регуляційна ефективність економічних систем / Г.І. Башнянин, Г.С. Третьак, Н.Б. Буряк // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 134-141.
3. Башнянин Г.І. Ефективність соціалізації економічних систем: методологічні проблеми метрологічного аналізу / Г.І. Башнянин, Л.Я. Гончарук. – Львів : Вид-во "Новий Світ 2000", 2010. – 240 с.
4. Малова Т. Капіталізація в умовах російської економіки / Т. Малова. – М. : Изд-во ЛИБРОКОМ, 2009. – 208 с.
5. Філіпенко А.С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку / А.С. Філіпенко. – К. : Вид-во "Знання України", 2002. – 190 с.
6. Шніцер М. Порівняння економічних систем / М. Шніцер. – К. : Вид-во "Основи", 1997. – 519 с.

Башнянин Г.И., Турянский Ю.И., Дунас А.И. Эффективность либерализации экономических систем кооперативного сектора экономики

Рассмотрена либерализационная эффективность экономических систем. Исследование проведено с позиций влияния масштабов либерализации на кооперативный сектор национальной микроэкономической системы. На основе анализа процессов либерализации в исследуемом секторе национальной экономики на первый план выходит выявление характера влияния так называемых экзо- и эндолиберализационных процессов на эффективность функционирования кооперативных систем. Определены величины (на общеметодологических уровнях) такого параметра, как организационно-экономический эффект либерализации.

Ключевые слова: либерализация, кооперативный сектор, экономические издержки, макроэкономическая система.

Bashnyanyn G.I., Turiansky Yu.I., Dunas O.I. Effectiveness of cooperative liberalization of economic sectors of the economy

The article considers the liberalization of economic efficiency systems. Research conducted from the standpoint of the impact of liberalization on the scale of cooperative sector of the national microeconomic system. Based on analysis of the processes of liberalization in the studied sector of the national economy at the forefront detection nature of the impact of so-called exo- and endoliberalization processes on the efficiency of cooperative systems. The values (in general methodological level) of such parameters as the organizational and economic effects of liberalization.

Keywords: liberalization, the cooperative sector, the economic costs, the macroeconomic system.

УДК 658.114

Доц. А.М. Штангрет, д-р екон. наук –
Українська академія друкарства

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

Шляхом узагальнення наукового доробку вітчизняних і зарубіжних науковців обґрунтовано потребу удосконалення та відповідно до фактичних умов та специфіки господарської діяльності сформовано методичні засади оцінювання рівня економічної безпеки підприємств авіаційної галузі. Результатом дослідження став алгоритм побудови системи моніторингу та модель оцінювання рівня економічної безпеки, можливість застосування яких було апробовано стосовно сформованої сукупності підприємств авіаційної галузі.

Ключові слова: авіаційна галузь, економічна безпека, моніторинг, оцінка.

Постановка проблеми. Всупереч важливості розвитку високотехнологічного сектору для вітчизняної економіки, загальноекономічна нестабільність, низький рівень добробуту населення, інфляційні процеси, зростання міжнародної конкуренції та ін. фактори стали причиною кризового стану більшості авіаційних підприємств, а отже, критично низьким став рівень їх економічної безпеки.

Забезпечення економічної безпеки підприємств авіаційного галузі низку ключових відмінностей, які потребують особливої уваги як зі сторони власників та працівників керівної ланки, так і держави, адже наявність та рівень авіації сьогодні, фактично, визначає місце країни у світовому співтоваристві, є індикатором її економічного розвитку та стимулює формування економіки знань [8-11]. Зважаючи на зазначене, найбільш важливу роль у процесі управління економічною безпекою повинна відігравати комплексна система економічної безпеки кожного окремого авіаперевізника, а відтак існує реальна потреба в удосконаленні такої системи, зокрема стосовно оцінювання фактичного рівня безпеки.

Аналіз публікацій. Розробці питань щодо підтримки достатнього рівня економічної безпеки підприємства багато уваги приділяють вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: Л. Абалкін, В. Абрамов, В. Андрійчук, О. Ареф'єва, О. Барановський, О. Білорус, З. Варналій, О. Власюк, В. Воротін, Т. Васильців, В. Горбулін, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, О. Захаров, Н. Куркін, О. Ляшенко, В. Мунтіян, Є. Олейніков, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, Н. Рєвєрчук, В. Тамбовцев, М. Флейчук, О. Черняк, М. Швець, В. Щелкунов, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, В. Шликов, О. Шляйфер та інші.

Дослідженням поточного стану та ключових проблем розвитку підприємницьких структур авіаційного комплексу як одного з провідних секторів економіки України займаються такі науковці, як: О. Андросова, В. Бадрак, М. Висоцька, В. Загорулько, О. Ільєнко, Г. Кривов, І. Козлюк, Ю. Кулаєв, С. Петропавловська, І. Садловська, С. Соколенко, С. Салига, Є. Сич, В. Матвєєв, В. Щелкунов та інші.

Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць зазначених вчених, необхідно зазначити, що у вітчизняній літературі та практиці господарювання підприємств авіаційної галузі дотепер належного не висвітлені важливі питання щодо забезпечення їх економічної безпеки.

Метою роботи є дослідження існуючого наукового доробку та на основі цього – розроблення та апробація системи оцінювання рівня безпеки підприємств авіаційної галузі.

Виклад основного матеріалу. Наявність значної кількості загроз, які істотно впливають на рівень безпеки потребують удосконалення системи управління економічною безпекою. Одним із шляхів вирішення цієї складної проблеми є оцінювання рівня безпеки через створення на підприємстві ефективної системи моніторингу, яка дала б змогу отримувати оперативну інформацію та на основі неї розробляти та реалізовувати відповідні управлінські рішення в системі економічної безпеки підприємства.

Насамперед, потрібно зазначити, що саме поняття "моніторинг" (рос. *мониторинг*, англ. *monitoring*, нім. *monitoring*) означає безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або тенденції розвитку [5]. Тобто саме створення системи моніторингу економічної безпеки і повинно сприяти вирішенню окресленої проблеми.

За результатами здійсненого дослідження наукових джерел було виявлено наявність достатньо великої кількості методик, які частково використовують для цілей визначення рівня безпеки [1-4; 6-7], але які мають істотні недоліки і не передбачають створення системи моніторингу, яка систематично надавала б інформацію про рівень поточної безпеки, а також не враховують специфіку функціонування підприємств певного виду діяльності.

З метою оцінювання рівня безпеки підприємств авіаційної галузі розроблено систему моніторингу, яка враховує визначені та охарактеризовані недоліки та полягає в удосконаленні ресурсно-функціонального підходу (рис. 1).

На першому етапі, відповідно до розробленого алгоритму, були визначено критерії оцінки рівня безпеки шляхом виділення її чотирьох рівнів: "максимальний", "нормальний", "мінімальний" та "критичний".

"Максимальний" – характеризує стан підприємства, коли рівень безпеки є найвищим стосовно економічної безпеки чи її окремої функціональної складової, або відносно окремого індикатора, значення якого є вищим за середній по галузі. "Нормальний" – визначає стан підприємства, коли рівень безпеки стосовно економічної безпеки в зальному, її окремої функціональної складової або ж певного індикатора відповідає середньогалузевому рівню або теоретично виправданому значенню для підприємств певного виду діяльності. "Мінімальний" – вказує на зниження рівня безпеки та водночас зростання небезпеки, сто-